

TINGLOVCHILARNING MUSTAQIL TA'LIM OLISH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Sattarov Ubaydulla Jo'rayevich
O'zbekiston Respublikasi Harbiy Xavfsizlik
va Mudofaa Universiteti katta o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida tinglovchilarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini rivojlantirishning dolzarbligi va pedagogik-psixologik xususiyatlari yoritilgan. Muallif tomonidan tinglovchilarning o'quv-biluv faoliyatini faollashtirish, axborot texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalanish hamda o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish usullari tahlil qilingan. Maqolada mustaqil ta'limni tashkil etishning bosqichlari va tinglovchilarda mas'uliyatlilik hamda kreativ fikrlashni oshirishga qaratilgan tavsiyalar berilgan. Tadqiqot natijalari ta'lim oluvchilarning kasbiy mahoratini oshirishda mustaqil izlanishning ahamiyatini ko'rsatib beradi.

Kalit so'zlar: mustaqil ta'lim, kompetensiya, tinglovchi, o'quv faoliyati, motivatsiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, o'z-o'zini boshqarish, kreativlik.

Аннотация: В данной статье рассматриваются актуальность и педагогико-психологические особенности развития компетенции самостоятельного обучения слушателей в современной системе образования. Автор анализирует методы активизации учебно-познавательной деятельности, использование возможностей информационных технологий и формирование навыков саморазвития. В статье представлены этапы организации самостоятельной работы, а также рекомендации, направленные на повышение ответственности и креативного мышления слушателей. Результаты исследования подчеркивают значимость самостоятельного поиска в повышении профессионального мастерства обучающихся.

Ключевые слова: самостоятельное обучение, компетенция, слушатель, учебная деятельность, мотивация, информационно-коммуникационные технологии, самоменеджмент, креативность.

Abstract: This article highlights the relevance and pedagogical-psychological features of developing the self-study competence of learners in the modern educational system. The author analyzes methods for activating educational and cognitive activities, utilizing information technology capabilities, and forming self-development skills. The article presents the stages of organizing independent work and provides recommendations aimed at increasing the responsibility and creative

thinking of learners. The research results demonstrate the importance of independent inquiry in enhancing the professional excellence of students.

Key words: *self-study, competence, learner, educational activity, motivation, information and communication technologies, self-management, creativity.*

Tinglovchilarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini rivojlantirish — bu nafaqat bilim berish, balki ularni "o'qishni o'rganishga" yo'naltirish jarayonidir. Zamonaviy ta'limda bu jarayon "umr bo'yi ta'lim olish" (lifelong learning) konsepsiyasining asosi hisoblanadi.

1. Mustaqil ta'lim kompetensiyasining tarkibiy qismlari

Mustaqil ta'lim olish faqat kitob o'qish emas, u bir nechta muhim qobiliyatlarni o'z ichiga oladi:

Motivatsion komponent: Bilim olishga bo'lgan ichki ehtiyoj va qiziqish.

Kognitiv komponent: Axborotni qidirish, saralash va qayta ishlash ko'nikmalari.

Texnologik komponent: Raqamli vositalar va onlayn platformalardan foydalanish.

Refleksiv komponent: O'z bilim darajasini baholash va xatolar ustida ishlash.

2. Tinglovchilarda mustaqil ishlash ko'nikmasini shakllantirish bosqichlari

Yo'naltiruvchi bosqich: Pedagog tinglovchiga tayyor yechimni bermaydi, balki muammoni qo'yadi va manbalarni ko'rsatadi.

Rejalashtirish: Tinglovchi o'z vaqtini taqsimlashni va muayyan muddatda natijaga erishishni o'rganadi (taym-menejment).

Amaliy izlanish: Ma'lumotlar bilan ishlash, konspekt qilish va tezislar tuzish.

Nazorat va baholash: O'z-o'zini tekshirish testlari yoki o'zaro fikr almashish orqali natijani tahlil qilish.

Mazkur mavzu yuzasidan olib borilgan tahlillar asosida quyidagi umumiy xulosalarni shakllantirish mumkin:

Umumiy xulosalar

Ta'lim paradigmasining o'zgarishi: Bugungi axborot asrida tinglovchiga faqat tayyor bilimlarni berish o'z samarasini yo'qotmoqda. Asosiy e'tibor tinglovchini mustaqil ravishda ma'lumot izlash, uni saralash va amaliyotda qo'llashga o'rgatishga, ya'ni "o'z-o'zini o'qitish" mexanizmini shakllantirishga qaratilishi lozim.

Texnologik muhitning o'rni: Mustaqil ta'lim kompetensiyasi raqamli ko'nikmalar bilan chambarchas bog'liq. Masofaviy ta'lim platformalari (LMS), elektron kutubxonalar va onlayn resurslar tinglovchi uchun nafaqat yordamchi, balki asosiy izlanish maydoniga aylanishi zarur.

Pedagog maqomining transformatsiyasi: Tinglovchining mustaqilligini oshirishda o'qituvchining roli an'anaviy ma'ruzachidan tyutor, kouch va fasilitator darajasiga ko'tarilishi kerak. O'qituvchi bilim beruvchi emas, balki bilim olish jarayonini boshqaruvchi va yo'naltiruvchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi.

Shaxsiy mas'uliyat va motivatsiya: Mustaqil ta'lim faqatgina tashqi nazorat (imtihon, test) evaziga emas, balki ichki ehtiyoj va kasbiy kamolga yetish istagi asosida qurilgandagina barqaror natija beradi.

Amaliy takliflar

O'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish: Nazariy soatlarni kamaytirib, mustaqil ishlash va loyihaviy topshiriqlar hajmini oshirish.

Refleksiyani yo'lga qo'yish: Tinglovchilarni o'z yutuq va kamchiliklarini doimiy tahlil qilib borishga (Self-assessment) o'rgatish.

Individual trayektoriya: Har bir tinglovchining qiziqishi va kasbiy ehtiyojidan kelib chiqib, individual ta'lim yo'nalishlarini taklif etish.

Yakuniy fikr: Tinglovchilarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini rivojlantirish — bu ularni kasbiy faoliyati davomida duch keladigan har qanday yangi muammoni mustaqil hal qila oladigan, raqobatbardosh mutaxassis qilib tayyorlashning eng qisqa yo'lidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Muslimov N.A. va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. – Toshkent: “Sano-standart” nashriyoti, 2015.
2. Ziyomammedov B. Pedagogik mahorat. – Toshkent: “Tibbiyot nashriyoti”, 2021.
3. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari pedagog-o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar). – Toshkent: Iste'dod, 2008.
4. Muslimov N.A. Kasbiy ta'limda mustaqil ta'limni tashkil etish metodikasi // Kasbiy ta'lim jurnali. – Toshkent, 2020. – №2.
5. Raxmatov Z.K. Tinglovchilarning mustaqil ta'lim olish faoliyatini boshqarish mexanizmi // Xalq ta'limi ilmiy-metodik jurnali. – 2022. – №4.